

Наукові повідомлення

УДК 911.3 (477.52)

Олеся Корнус, Анатолій Корнус

СУЧАСНИЙ СТАН ПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ МІСТА СУМИ

У статті охарактеризовано сучасний стан промисловості м. Суми. Проаналізовано галузеву структуру та визначено провідні галузі промислового комплексу міста, серед яких машинобудування, хімічна та хіміко-фармацевтична (фармацевтичний завод, державна біологічна фабрика), легка (текстильна, швейна та взуттєва галузі) і харчова (хлібопекарська, кондитерська, лікєро-горілчана, пивобезалкогольна, молочна) промисловість. Подано характеристику (історія, виробництво, продукція та географія зовнішньоекономічних зв'язків) найбільших промислових підприємств міста Суми.

Ключові слова: промисловий вузол, галузі промисловості, машинобудування, хімічна, фармацевтична, легка, харчова промисловість.

Олеся Корнус, Анатолій Корнус. СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ ПРОМЫШЛЕННОГО КОМПЛЕКСА ГОРОДА СУМЫ. В статье дана характеристика современного состояния промышленности г. Сумы. Проанализирована отраслевая структура и определены ведущие отрасли промышленного комплекса города, среди которых машиностроение, химическая и химико-фармацевтическая (фармацевтический завод, государственная биологическая фабрика), легкая (текстильная, швейная и обувная отрасли) и пищевая (хлебопекарная, кондитерская, ликероводочная, пивобезалкогольная, молочная) промышленность. Дана характеристика (история, производство, продукция и география внешнеэкономических связей) крупнейших промышленных предприятий города Сумы.

Ключевые слова: промышленный узел, отрасли промышленности, машиностроение, химическая, фармацевтическая, легкая, пищевая промышленность.

Olesya Kornus, Anatoliy Kornus. CURRENT STATUS OF THE INDUSTRIAL COMPLEX OF THE SUMY CITY. The article provides a description of current state the industry of the Sumy city. The leading branches of industry: mechanical engineering, chemical and pharmaceutical (a pharmaceutical factory, a state biological factory), light industry (textile, clothing and footwear industry) and food (baking, confectionery, alcoholic beverage, brewing, dairy) industry are analyzed and identified. The characteristics (history, production, products and geography of foreign economic relations) of the largest industrial enterprises in the Sumy city are given.

Keywords: industrial hub, industry, machinery, chemical, pharmaceutical, light and food industries.

Актуальність теми. Промисловість є однією з найважливіших галузей національного господарства, яка утворює основну частину національного доходу. Промислове виробництво дає близько 30% ВВП України і зосереджене переважно у містах. Однак, більшість промислових підприємств були створені ще за Радянського Союзу і за останні роки галузева структура промисловості зазнала суттєвих змін. Економічна криза, яка спіткала Україну, негативно позначилася й на розвитку промисловості. Крім того, багато галузей не витримало конкуренції на відкритому ринку і були вимушені закритися. Такий стан речей спостерігається по всій Україні, не є винятком і Сумська область. Тому, метою статті було проаналізувати сучасний стан галузевої структури м. Суми, що функціонує не лише як адміністративний центр та центр обласної і районної систем розселення, а й активно діє як багатогалузевий промисловий центр. Промисловість є провідною галуззю економіки міста, як за чисельністю зайнятих, так і за обсягами надходжень до міського бюджету. Розвиток промисловості у Сумах був зумовлений природними, історичними, економічними та соціальними умовами і найбільш активно відбувався у 1950-1960 роках. Разом з тим, за останні 20 років промисловий комплекс міста зазнав істотних змін, які в основному стосувалися закриття підприємств і навіть цілих галузей. У зв'язку з цим важливо оцінити сучасну галузеву структуру промисловості м. Суми, визначити провідні галузі

промисловості.

Аналіз попередніх наукових досліджень і публікацій. Дослідження територіальної структури господарства є важливим напрямом суспільної географії в Україні. Вагомий внесок у розвиток теорії організації й територіальної структури виробництва зробили А.П. Голіков, М.І. Долішній, В.П. Нагірна, М.М. Паламарчук, Ю.І. Пітюренко, К.О. Ташук, О.Г. Топчієв, О.І. Шаблій та ін. Промислового комплексу м. Суми присвячено кілька економіко-географічних праць. Одну з перших згадок про нього ми зустрічаємо у роботі К.І. Залеського [3], де зазначається, що наслідком розвитку буряко-цукрової промисловості „...стало надзвичайне зростання повітового міста Суми, яке за 10 років із занепалого з неможливими вулицями перетворилося в місто з 40-тисячним населенням, електричним освітленням, водопроводом та ін.”. Певною мірою Сумський промисловий вузол описано у пізнішій роботі П.А. Гудзенка [2]. Вагомий внесок у дослідження промислового комплексу м. Суми зробила у своїх публікаціях Г.Г. Леонтєва [1; 4].

Виклад основного матеріалу. Суми – багатогалузевий промисловий центр північного сходу України, у якому нараховується 309 промислових підприємств [5]. Найрозвиненішими галузями є машинобудування, хімічна, легка та харчова галузі промисловості, які володіють значним експортним потенціалом (45 підприємств міста експортують 96,6% загальнообласного обсягу промислової продукції, 76,6% загальнообласного обсягу прямих інозе-

мних інвестицій здійснюється саме у промисловість міста). У 2011 р. найбільший приріст реалізованої продукції промисловості спостерігається у машинобудуванні – 146% до минулого року та хімічній промисловості – 128,6% [5].

Машинобудування є провідною галуззю спеціалізації м. Суми. Основними її підприємствами є ПАТ „Сумське НВО ім. М.В. Фрунзе”, ПАТ „Сумський завод „Насосенергомаш” і концерн „Укрросметал”, які забезпечують майже 70% загального обсягу виробництва промислової продукції та є основними бюджетоутворюючими підприємствами.

Створене у 1896 році ПАТ «Сумське НВО ім. М.В. Фрунзе» на даний час є одним із найбільших в Європі машинобудівних комплексів з випуску устаткування для нафтової, газової, атомної та хімічної промисловості. Це – містоутворююче підприємство з чисельністю працюючих 14 тис. осіб, яке виробляє компресори та газоперекачувальні агрегати, унікальні види хімічної апаратури, центрифуги, насоси і газову трубопровідну арматуру, нафтопромислове обладнання та газозаправні станції, установки комплексної підготовки газу. Обсяг реалізованої продукції на 2011 р. становить 450 млн. дол. 60-70% продукції йде на експорт. З 2007 р. об'єднання входить у фінансово-промислову групу «Енергетичний стандарт» і підтримує ділові контакти з партнерами в Україні, країнах СНД, Європи, Азії, Африки і Америки.

ПАТ „Сумський завод „Насосенергомаш”, що виникло у 1949 р. на базі цеху центрифуг машинобудівного заводу ім. М.В. Фрунзе, спеціалізується на виробництві насосного обладнання, силових агрегатів і складних гідравлічних систем для різних галузей промисловості, енергетики, металургії, трубопровідного транспорту, водного господарства та ЖКГ, яке виробляє понад 600 найменувань серійної продукції. У 2011 р. завод реалізував продукції на 881,7 млн. грн., що на 573 млн. грн. більше, ніж у 2010 р. Зростання обсягів виробництва склало 285,6%.

Компанія експортує товари в наступні країни: Алжир, Азербайджан, Австрію, Вірменію, Боснію і Герцеговину, Болгарію, Білорусь, Китай, Естонію, Грузію, Угорщину, Індію, Індонезію, Іран, Казахстан, Литву, Молдову, Росію, Сербію, Сирію, Таджикистан, Македонію, Великобританію, Сполучені Штати Америки.

Концерн „Укрросметал” – багатопрофільна компанія, яка об'єднує підприємства, розміщені в Україні, Росії, Білорусі та Казахстані. Розташовані у місті Суми підприємства концерну виробляють компресорні станції та установки різних модифікацій, автомобільні газонаповнювальні компресорні станції, спеціальну кульову арматуру для роботи в агресивних середовищах, маслоочисне обладнання, теплообмінну апаратуру, роторні компресори, насосні та зварювальні агрегати, вузли і запасні частини для більш ніж 2000 типів парових турбін ТЕЦ і ТЕС, продукцію ливарного виробництва. До складу концерну входить АТ „НВАТ ВНДІкомпресормаш”, що є головною організацією в Україні з розробки та впровадження передових технологій у компресоро-

будуванні.

Разом з тим, машинобудівний комплекс міста Суми наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття зазнав і суттєвих втрат. Найбільш вагомою з них стала зупинка ВАТ SELMI („Сумські електронні мікроскопи”), яке серійно випускало дослідницькі й аналітичні прилади та наукомістке технологічне устаткування та забезпечувало робочими місцями понад тисячу населення. Також зупинилися й дрібніші машинобудівні підприємства міста: заводи ВАТ „Сумсільмаш” – одне з найстаріших підприємств м. Суми, засноване у 1901 р. (на його місці планується збудувати 100 тис. м² житла), ДП Сумський ремонтно-механічний завод, авторемзавод, АТ завод „Метал”.

Серед інших втрат варто виділити зупинку чавунолivarного виробництва на ВАТ „Центролит” – єдиному у Сумській області підприємстві металургії, що мало потужність 91 тис. т. чавуну на рік. Зараз ця галузь представлена виробництвом об'ємнонагнаних бурильних і ведучих труб у складі ПАТ „Сумське НВО ім. М.В. Фрунзе” та ливарними цехами на названих вище машинобудівних підприємствах. Таким чином з економічної карти міста зникла чорна металургія, яка раніше давала до 2% загального обсягу промислового виробництва.

Хімічна та хіміко-фармацевтична промисловість є іншою галуззю спеціалізації Сумського промислового комплексу. Одне із провідних підприємств цієї галузі – ПАТ „Сумхімпром”, засноване у 1954 р. спеціалізується на виробництві мінеральних добрив, коагулянтів та добавок до цементу, кислот, двоокису титану, пігментів та інших видів хімічної продукції. Це також містоутворююче підприємство, де працює близько 5 тис. осіб.

Хіміко-фармацевтична промисловість представлена біологічною фабрикою – одним з трьох державних підприємств в Україні, що виробляє весь спектр продукції для захисту тварин від таких небезпечних захворювань як сибірка, сказ, туберкульоз, чума свиней, чума птиці, лептоспіроз, хламідіоз та інші. Сумська біологічна фабрика, заснована у 1931 р. та має стратегічне значення для забезпечення стабільної епізоотичної ситуації у тваринництві, біологічної безпеки країни у цілому, забезпечення населення високоякісними продуктами харчування. У 90-х роках ХХ ст. на фабриці працювало понад 800 осіб, а станом на 2012 р. – тільки 130 осіб. У 2000 р. фабрика випускала 56 найменувань продукції, а сьогодні лише близько 20. Однак, незважаючи на це, серед перспективних напрямків роботи біофабрики є виробництво біодобрива для ґрунтів та вихід на міжнародні ринки збуту. Фабрика веде переговори з постачання своєї продукції до Казахстану.

У 2009 р. на промисловій карті міста з'явився новий фармацевтичний завод ТОВ „КусумФарм”. Це сучасне підприємство з виробництва із випуску кардіологічних, гастроентерологічних та ендокринологічних (антидіабетичних) нестерильних лікарських засобів, протизапальних, жарознижувальних препаратів, а також препаратів для педіатричної практики у вигляді сиропів і суспензій. Підприємство спроектовано і побудовано у відповідності до стандартів EU GMP. На заводі встановлено сучасне обладнання

для випуску медичних препаратів (таблетки, суспензії, капсули, гранули) та сучасне пакувальне обладнання, що дозволяє пакувати препарати в блістери, стрипи, саше, флакони. Продукція заводу в основному орієнтована на ринок України та країн СНД.

Однак і ця галузь спеціалізації не уникла втрат. Зупинився завод гумотехнічних виробів – велике підприємство гумової промисловості України, який став до ладу у 1956 р. На основі привізної сировини тут було налагоджено виробництво, регенерат-продукту переробки зношених шин, бризолу, реліну, манжет, муфт та іншої гумової продукції. Зараз на місці зруйнованих корпусів цього заводу створене нове підприємство будівельної промисловості – компанія „Керамея”.

Порцеляново-фаянсова промисловість у місті була представлена ПАТ «Сумський фарфоровий завод», який випустив свою першу продукцію (сервізи, кухлі, сувенірно-подарункові вироби) у 1965 р. Підприємство експортувало свої товари Росії, Грузії, Білорусі, Молдови та Азербайджану та було брендом фарфорової промисловості України, виробляючи близько 150 найменувань фарфорової продукції. Однак, у 2013 р. виробництво на фарфоровому заводі було зупинене.

Легка промисловість представлена текстильною, швейною та взуттєвою галузями.

Відносно молодим підприємством, яке працює з 1987 р. є ТОВ „Сумикамволь” – єдине підприємство в Україні, що спеціалізується на виробництві напіввовняної трикотажної пряжі. Також продукцією заводу є чистошерстяна, напівшерстяна і синтетична пряжа, ковдри, ватин та інше.

Донедавна у місті працювала суконна фабрика, продукція якої відома на ринку пальтових тканин з 1913 р. У 2006 р. вона збанкрутіла і була викуплена ТОВ „Ланатекс”, яке можна вважати правонаступником традицій сумського текстилю. Підприємство випускає більше 50-ти найменувань тканин з різною структурою і колірною палітрою. Виробництво перевели на територію ТОВ „Сумикамволь”, частину приміщень якої „Ланатекс” викупив, а частину орендує. У планах підприємства перевести два цехи фабрики з трьох – апаратно-прядильний і ткацький – до Нижньої Сироватки (яка таким чином увійде до Сумського промвузла) у приміщення колишнього консервного заводу. Оздбювальне ж виробництво залишиться в Сумах.

Виробництво взуття у Сумах здійснює ТОВ „Преміум Стар” (колишня взуттєва фабрика). Фабрика працює виключно на експорт, виготовляючи шкіряне взуття, кросівки і мокасини під маркою іта-

лійської фірми „Grisport” за замовленнями з ЄС. Сировину для своєї продукції підприємство також імпортує з країн Європи. Зусиллями близько 400 працівників у 2011 р. тут вироблено 732 тис. пар взуття. Виробництвом невеликих партій шкіряного взуття займається ВАТ Фабрика „Ремвзуття”.

Харчова промисловість, з одного боку, представлена великою кількістю підприємств, а з іншого – зазнала чи не найбільших втрат. До останніх слід віднести зникнення виробництва колись республіканського значення – цукрової промисловості, яка була представлена рафінадним заводом і двома цукровими у приміських смт. Степанівка і Низи. Зникли або зупинилися пивзавод, плодоовочеконсервний завод, м'ясокомбінат та багато інших.

Важливими галузями харчової промисловості у місті залишаються хлібопекарська (ВАТ „Сумський хлібокомбінат”, де на базі традиційних та сучасних технологій виробляється близько 100 найменувань продукції), кондитерська (ВАТ „Сумська кондитерська фабрика”, заснована у 1975 р. і спеціалізується на виготовленні зефіру, мармеладу, вафель, карамелі, драже, солодошів, ірису, гірчиці та харчових концентратів), лікєро-горілчана (ТОВ „Горобина” – підприємство, що бере початок від приватної гуральні 1897 р., і є єдиним виробником лікєро-горілчаної продукції у Сумській області), пивобезалкогольна (ТОВ „Завод „ЕКО-Продукт” у с. Іволжанське Сумського району, що спеціалізується на виробництві мінеральної води „Іволжанська”, виготовленні безалкогольних напоїв та пива), молочна (Сумський молочний завод, який є філією ДП „Аромат” компанії „Мілкіленд-Україна”).

Крім того, у м. Суми в 1990 р. створено високотехнологічне підприємство з італійськими інвестиціями „Guala Closures Ukraine”, що спеціалізується на виготовленні широкого асортименту коркувальних засобів, які використовуються у харчовій промисловості. Підприємство експортує свою продукцію до 20 країн світу.

Висновки. Отже, місто Суми є великим промисловим центром. Незважаючи на певні втрати, він у цілому зберіг свої традиційні галузі спеціалізації, такі як машинобудування, хімічну, легку та харчову галузі промисловості та достатньо динамічно розвивається (за 2011 р. реалізація промислової продукції на 1 особу збільшилася більш, ніж у 1,5 рази проти 2010 р.). Разом з тим, у структурі промислового комплексу міста відбулися помітні негативні зміни, до яких слід віднести закриття підприємств і втрати цілих галузей: чорної металургії, цукрової, м'ясної та порцеляново-фаянсової промисловості.

Список використаних джерел:

1. Borisenko G.G. . *Sumy: ekonomiko-geograficheskaya kharakteristika* / G.G. Borisenko, T.A. Yeremenko. – Sumy, 1991. – Dep. v UkrNIINTI 04.09.1991. – № 493. – Uk-91.
2. Hudzenko P.A. *Sumska oblast (geografichnyj narys)* / P.A. Hudzenko. – K.: Rad. shkola, 1958. – 123 s.
3. Zalesskiy K.I. *Ocherk prirody i naseleniya Sumskogo uyezda Kharkovskoy gubernii* / K.I. Zalesskiy. – Kharkov, 1915. – 19 s.
4. Leontyeva H.H. *Sumsky promyslovy vuzol: [navchalnyj posibnyk]* / H.H. Leontyeva. – Sumy: Vyd-vo «Slobozhanshchina», 1996. – 64 s.
5. *Socialno-ekonomichne stanovysche m. Sumy za 2011 rik (povidomlennya Holovnoho upravlinnya statystyky) [vidp. za vyp. L.I. Olekhnyvych]*. – Sumy: Holovne upravlinnya statystyky u Sumskiy oblasti, 2012. – 3 s.

Summary

Olesya Kornus, Anatoliy Kornus. CURRENT STATUS OF THE INDUSTRIAL COMPLEX OF THE SUMY CITY.

Industry is the leading sector of the national economy. Industrial development in the Sumy city influenced by the following factors: natural, historical, economic and social. The most active industry was developed in 1950-1960 of the twentieth century. Now the Sumy city is a diversified industrial center in the north-east part of Ukraine. The city has 309 industrial enterprises. The most important industries are mechanical engineering, chemical, light and food industries, which have considerable export potential. Mechanical engineering is a major industry specialization in the city of Sumy. The city has also chemical and pharmaceutical industry. Light industry is represented by the textile, clothing and footwear industries. Important sectors of the food industry are the bakery, confectionery and alcoholic beverages. Over the past 20 years the Sumy city industrial complex has undergone significant changes. Were closed 5 plants and cloth factory. Metallurgy, sugar and meat industry were disappeared. But, there are new companies: venture with Italian investment "Guala Closures Ukraine", which produces a wide range of packaging solutions. In 2009 opened a pharmaceutical plant "KusumPharm". The company designed and built in accordance with the standards of EU GMP.

Keywords: industrial hub, industry, machinery, chemical, pharmaceutical, light and food industries.

УДК 911.3

Зоя Бойко

СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТРУДОВИХ РЕСУРСІВ ДНІПРОПЕТРОВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

У статті розглядаються особливості функціонування трудових ресурсів Дніпропетровської області в порівнянні з іншими областями України. Виявлено, що до основних особливостей функціонування трудових ресурсів належать: структура за видами зайнятості, економічна активність населення, безробіття, особливості економічно неактивного населення. Проведено аналіз динаміки цих показників, враховуючи чисельність населення. Побудовано картосхеми, що відображають безробіття та рівень зареєстрованого безробіття за регіонами України, працевлаштування безробітних (у % до загальної кількості осіб, що перебувають на обліку) у Дніпропетровській області, зайнятість та рівень зайнятості населення за регіонами України.

Ключові слова: трудові ресурси, ринок праці, безробіття, рівень зайнятості, працевлаштування, економічне активне населення.

Зоя Бойко. ОБЩЕСТВЕННО-ГЕОГРАФИЧЕСКОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ ОСОБЕННОСТЕЙ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ ТРУДОВЫХ РЕСУРСОВ ДНЕПРОПЕТРОВСКОЙ ОБЛАСТИ. В статье рассматриваются особенности функционирования трудовых ресурсов Днепропетровской области по сравнению с другими областями Украины. Выведено, что к основным особенностям функционирования трудовых ресурсов относятся: структура по видам занятости, экономическая активность населения, безработица, особенности экономически неактивного населения. Проведено анализ динамики этих показателей, учитывая численность населения. Построены картосхемы, которые отображают безработицу и уровень зарегистрированной безработицы по регионам Украины, трудоустройство безработных (в % от общего количества лиц, которые находятся на учете) в Днепропетровской области, занятость и уровень занятости населения по регионам.

Ключевые слова: трудовые ресурсы, рынок труда, безработица, уровень занятости, трудоустройство, экономически активное население.

Zoe Boiko. SOCIAL AND GEOGRAPHICAL RESEARCH OF THE PECULIARITIES OF FUNCTIONING OF LABOR RESOURCES IN DNIPROPETROVSK REGION. The article considers the peculiarities of the functioning of the labour resources of the Dnepropetrovsk region compared to other regions in Ukraine. It was revealed that the main features of the functioning of the labor resources include: the structure of employment, economic activity of the population, unemployment, especially of the economically inactive population. The analysis of the dynamics of these indicators, given the population. Built maps that display unemployment and unemployment rate by regions of Ukraine, employment of unemployed (in % of the total number of persons who are registered in Dnipropetrovsk region, employment and level of employment of the population in the regions.

Key words: labour resources, labour market, unemployment, employment, of economically active population.

Постановка проблеми. В регіональному розрізі основними показниками, що характеризують особливості функціонування трудових ресурсів (ТР) є: їх структура за видами зайнятості, економічна активність населення, безробіття, особливості економічно неактивного населення. Аналіз динаміки цих показників, враховуючи чисельність населення, дозволяють виявити проблеми особливостей функціонування трудових ресурсів регіону і обґрунтувати шляхи їх вирішення [4, 5, 6, 7].

Для більш глибокого аналізу виникає необхідність визначити місце Дніпропетровської області в

порівнянні з іншими областями України.

Аналіз попередніх досліджень. Теоретичні та практичні аспекти особливостей трудових ресурсів досліджувались в роботах С. Бандура, Д. Богині, С. Злупко, Е. Лібанової та інших вчених. Особливості дослідження трудового потенціалу та ринку праці розглядалися в працях суспільних географів А. Доценка, Ю. Заволоки, Н. Мезенцевої, І. Мельник, М. Ловгінова, О. Хомри та інших вчених. На наш погляд, проблема особливостей функціонування трудових ресурсів недостатньо вивчена і потребує інтерпретації з позицій саме географічної науки.

Мета статті – дати суспільно-географічну ха-